

Для шкіл з українською мовою навчання (початок вивчення мов національних меншин з 5 класу як предмета):

Параметри Перевірки	5 кл.		6 кл.		7 кл.		8 кл.		9 кл.		10 кл.		11 кл.		12 кл.	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Знання з мови та мовні вміння	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Аудіювання	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1
Говоріння:																
Діалог	-	1*	-	1*	-	1*	-	1*	-	1*	-	-	-	-	-	-
усний переказ	-	1*	-	1*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
усний твір	-	-	-	-	-	1*	-	1*	-	1*	-	1*	-	1*	-	1*
Читання:																
Вголос	-	1*	-	1*	-	1*	-	1*	-	1*	-	-	-	-	-	-
Мовчки	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1
Письмо:																
Списування	1	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
зорово-слуховий диктант	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	1	-	1	-	1	-
слуховий диктант	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	1
Письмовий переказ	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться загальний бал																
	3	8	3	8	3	9	3	9	3	9	2	6	2	6	2	6

Ведення зошитів оцінюється щомісяця протягом семестру і вважається поточною оцінкою. Під час перевірки зошитів ураховується наявність різних видів роботи, грамотність, охайність, уміння правильно оформити роботи.

Для роботи можна використовувати наступні ресурси мережі Інтернет:

Бібліотека Мошкова (вітчизняна та зарубіжна проза, поезія, філософська література)-[http:// www.lib.ru/](http://www.lib.ru/);

електронна бібліотека класичної літератури – <http://www.klassikf.ru/>;

Весна. Словник -<http://www.slovnvk.org/> – літературно-критичні матеріали;

Національна бібліотека України ім.В.Вернадського -<http://www.nbuv.gov.ua>; Національна парламентська бібліотека України – <http://www.nplu.kiev.ua/>;

Національна Спілка письменників України-<http://www.nspu.kiev.ua>

Методичні рекомендації щодо вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу в 2009/10 навчальному році

Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є духовний розвиток особистості. Вирішенню його покликани сприяти предмети художньо-естетичного циклу в системі загальної середньої освіти. Зміст предметів художньо-естетичного циклу розкриває перед учнями різноманітні жанри і стилі українського та світового мистецтва, своєрідність вітчизняної художньої культури в контексті світових культуротворчих процесів, особливості куль-

турних регіонів світу, основи естетичних знань. Через предмети художньо-естетичного циклу активізується внутрішній духовний світ учнів, їхні почуття та думки, що сприяє розвитку моральних, естетичних, світоглядних ідеалів та формуванню соціальних компетенцій учня. Головною метою художньо-естетичної освіти в загальноосвітній школі є розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва та навколишнього світу, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреб в художньо-творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні.

З метою поліпшення якості художньо-естетичної освіти 31 березня 2009 року в Міністерстві освіти і науки України за ініціативи міністра освіти і науки Івана Вакарчука відбулася Всеукраїнська нарада «Сучасна художньо-естетична освіта: реалії та перспективи». У цій нараді взяли участь понад 200 учасників: вчителі, методисти, представники дошкільних, позашкільних, вищих навчальних закладів, науковці зі всіх регіонів держави. На основі громадського обговорення проблем, які піднімалися на нараді, розроблено План дій щодо поліпшення якості художньо-естетичної освіти на 2009-2012 роки. Ознайомитися з ним можна на сайті міністерства www.mon.gov.ua.

Художня культура. 9 клас

Особливістю реалізації нового змісту художньо-естетичної освіти в 12-річній школі є упровадження з 2009/10 навчального року вивчення художньої культури в 9 класі загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів. В методичних рекомендаціях минулих років, а також у листі МОН від 05.11.07 р. № 1/9-670 приверталась увага до своєчасної підготовки вчителів до навчання цього курсу. Зокрема, наголошувалось на активізації роботи інститутів післядипломної педагогічної освіти щодо курсової перепідготовки *вчителів музичного та образотворчого мистецтва* до навчання художньої культури. Також листом МОН від 27.01.09 р. №1/9-55 місцевим керівним органам освіти рекомендовано під час комплектації педагогічних працівників на 2009/10 навчальний рік передбачити годинне навантаження з художньої культури насамперед учителів музичного чи образотворчого мистецтва, зважаючи на мистецьке наповнення змісту предмета. До відома бажаючих оволодіти спеціальністю «педагог-менеджер художньої культури» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»: на факультеті історії та теорії мистецтв Львівської національної академії мистецтв відкрито спеціалізацію «педагогіка художньої культури». Навчання проводиться у денній, заочній та екстернатній формах терміном 4 роки.

Головною метою курсу художньої культури в школі є особистісний художньо-естетичний розвиток учнів, формування в них світоглядних орієнтацій і компетенцій у царині художньої культури, виховання потреби в творчій реалізації і духовному самовдосконаленні в процесі опанування цінностями української та зарубіжної культури.

Основними завданнями курсу в школі є:

– збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів, формування культури почуттів, пробудження особистісно-позитивного ставлення до мистецьких цінностей;

– опанування учнями художньо-практичних умінь та навичок, формування комплексу художніх компетенцій, що забезпечують здатність керуватися набутими знаннями та вміннями у самостійній діяльності, у процесі самоосвіти;

– розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним, соціальним і культурним середовищем життєдіяльності людини, усвідомлення власної причетності до художніх традицій свого народу з одночасним розумінням особливостей інших національних картин світу.

– виховання культури міжнаціонального спілкування через вивчення художніх традицій народів різних країн.

У 2009/10 навчальному році реалізація змісту предмета «Художня культура» в 9 класі загальноосвітніх навчальних закладах буде здійснюватися за програмою «Художня культура. 9-11 класи» (авт. Л.Масол, Н.Миропольська), що міститься у збірнику програм з художньо-естетичного циклу для 5-11 класів 12-річної школи (вид. «Перун», 2005 р.). У збірнику також подане орієнтовне календарно-тематичне планування з художньої культури для 9 класу.

Програма орієнтує вчителя на виховання національно свідомої, духовно багатої, зорієнтованої на творчу діяльність особистості, здатної усвідомити себе в суспільстві, створює умови для індивідуального творчого саморозвитку, саморозкриття і самореалізації. Завдання вчителя художньої культури навчити кожного школяра уміння самостійно задовольняти власні естетичні потреби, цінувати прекрасне, використовувати його для формування себе як особистості, розвинути здатність учня розуміти задум митця, формувати свою думку й аргументувати її.

Організуючи навчально-виховний процес на уроках художньої культури, варто використовувати різні методи, що є актуальними в системі мистецької освіти, зокрема загальні:

- метод розповіді та бесіди;
- метод наочності;
- ігровий метод;
- метод порівняння і зіставлення;
- метод узагальнення

та спеціальні:

- метод художньо-педагогічної драматургії;
- метод драматизації;
- метод «зруйнування»;
- метод «емоційного заряду»;
- метод забігання наперед і повернення до вивченого матеріалу.

Організаційно-методичні засади шкільного курсу художньої культури та інші аспекти й закономірності педагогічного процесу в галузі шкільної художньо-естетичної освіти викладено в підручнику для студентів педагогічних університетів «Методика викладання художньої культури» (авт. О.Щолокова, вид. НПУ ім. М.Драгоманова, Київ, 2007 р.).

Художня культура як форма образного втілення життя, засіб вираження національної ментальності народу вивчається в школі як культурологічний курс, забезпечуючи естетичні запити учнів та вчителів, і є важливим чинником формування духовного світу особистості, її художньо-естетичного розвитку.

У процесі вивчення художньої культури в 9 класі відбувається узагальнення мистецьких знань учнів, набутих у 1-8 класах, та втілюється ідея пропедевтики культурологічної освіти, що є базовою в старшій профільній школі. Таким чином, забезпечується послідовність і наступність змісту художньо-естетичної освіти.

Матеріал 9 класу систематизовано відповідно до видової, жанрової та стильової специфіки мистецтва, що є основою художньої культури. Зміст програми курсу включає два основні розділи: «Мистецтво в просторі культури» і «Основи художньої культури».

Узагальненню мистецьких знань учнів, набутих у 1-8 класах, присвячено розділ «Мистецтво в просторі культури» (I семестр). Тематична будова розділу передбачає аналіз основних видів мистецтва – візуального (образотворчого), музичного, театрального та екранного і особливостей їх художньо-образної мови. Узагальнює зміст I розділу заключна тема семестру «Поліхудожній образ світу».

Практична діяльність учнів під час вивчення художньої культури в 9 класі спрямована на формування потреби в спілкуванні з творами мистецтва, розвиток творчих здібностей учнів та розширення їхнього внутрішнього духовно-культурного досвіду. Практичні завдання для учнів можуть бути різноманітними, проте відповідними до особливостей певного виду мистецтва, що розглядається під час вивчення тої чи іншої теми.

Так, засвоєння учнями теми «Види і мова мистецтв» може бути закріплене створенням різноманітних кросвордів за змістом даної теми. Під час вивчення теми «Візуальні мистецтва» учні можуть створювати графічні, живописні роботи, малі скульптурні форми, замальовки архітектурних споруд. Зміст теми «Жанрова палітра музичного мистецтва» спонукає, насамперед, до інтерпретації прослуханих музичних творів, визначення особливостей їх образного змісту, жанру і форми, а також до підготовки музичних тематичних вечорів, концертів-вікторин тощо. Тема «Театр як синтез мистецтв» передбачає практичну діяльність у вигляді відвідування театральних вистав, створення театральних масок, ляльок, підготовки рекламних афіш, шоу-презентацій, а в контексті вивчення теми «Екранні мистецтва» учні переглядатимуть кінофільми, телепередачі з наступним їх обговоренням, створюватимуть ілюстрації до мальованих мультфільмів тощо. Логічним практичним завданням щодо узагальнюючої теми I семестру «Поліхудожній образ світу» може бути підготовка і проведення диспуту «Чому сучасній людині потрібні всі види мистецтва?».

Пропедевтична культурологічна спрямованість розділу «Основи художньої культури» (II семестр) має на меті сформулювати в учнів загальне уявлення про культуру та її роль у суспільстві, навчити порівнювати зразки народної і професійної художньої культури та підготувати до опанування в 10-11 кла-

сах української та зарубіжної художніх культур в усій їх багатоманітності та взаємопроникненні. Допоміжну роль у цьому процесі відіграє засвоєння основних понять і термінів: *діалог культур, духовна культура, масова культура, полікультурний*. Увага учнів також має спрямовуватися на періодизацію розвитку художньої культури із одночасним засвоєнням та усвідомленням понять *стиль епохи, національний стиль, індивідуальний стиль митця*.

Враховуючи попередній досвід сприймання музичного та образотворчого мистецтва, учні мають усвідомити художню культуру як засіб самопізнання і творчої самореалізації особистості.

У процесі вивчення І теми II семестру «Художня культура як духовне явище» увагу учнів слід спрямувати на взаємодію та взаємопроникнення народної і професійної, світської та духовної культури й акцентувати проблему збереження національної культурної спадщини. Основою змісту наступної теми «Художня культура і світ людини» є відображення емоцій і почуттів, думок і мрій людини в цінностях художньої культури. Також у контексті теми художня культура постає як засіб самопізнання і творчої самореалізації особистості. На практиці зміст цієї теми може бути реалізований шляхом створення учнями реалістичної або абстрактної композиції, а також підготовки та проведення дискусії на тему: «Культура в людині, людина в культурі».

Упродовж вивчення теми «Художні напрями та стилі», якій відведено 6 годин навчального часу, учні засвоюють поняття *стиль епохи, національний стиль, індивідуальний стиль митця*. Учні мають навчитися аналізувати, розпізнавати й порівнювати найвідоміші пам'ятки архітектури, музики й живопису різних художніх напрямів, – від античності до мистецтва ХХ-ХХІ століть. На практиці знання щодо стильових особливостей мистецтва можуть бути закріплені шляхом створення графічних та живописних композицій у різних художніх стилях і техніках, порівняння живописних і музичних творів певного стилю, складання словника (таблиці) основних художніх напрямів і стилів.

Після представлення характерних особливостей та етапів розвитку художніх стилів і напрямів логічним і своєчасним кроком є вивчення теми «Художня культура і середовище», що зосереджена на формах збереження культурної спадщини (бібліотеки, музеї, театри, галереї тощо). Також у контексті теми увага приділена дизайну та реклами як складовим художньої культури і ролі засобів масової інформації у поширенні мистецьких цінностей. Цікавими для учнів формами закріплення змісту навчального матеріалу можуть бути віртуальна комп'ютерна подорож художніми музеями світу та створення проекту реклами промислового виробу для школи (обладнання, меблів, форми тощо).

Зміст теми «Художня культура рідного краю», вивченню якої відводиться 3 години навчального часу, особливий концентруванням навчально-пізнавальної та практичної діяльності учнів на пам'ятках культури і мистецтва рідного краю. З огляду на особливості культурно-мистецького життя кожного конкретного регіону та можливі способи ознайомлення з ним учнів, шляхи вивчення теми можуть бути різними. Тобто, вчитель може спрямувати

діяльність учнів у більш практичний чи більш теоретичний бік. Зокрема, учням пропонується відвідування музеїв (краєзнавчих, художніх, меморіальних) та інших закладів культури, складання карти туристичного маршруту «Пам'ятки художньої культури рідного краю», виконання композиції «Вулиця, якою я йду до школи». Формами практичної роботи також можуть бути запис і виконання народних пісень, поширених у регіоні, та створення зразків декоративно-прикладного мистецтва з урахуванням регіональних художніх традицій.

Узагальнює зміст курсу художньої культури 9 класу тема «Полікультурний образ світу», що спрямована на усвідомлення учнями полікультурності суспільства сучасної доби. Під час вивчення теми учні порівнюють особливості музично-танцювального фольклору і національних костюмів різних народів світу й зокрема тих, що проживають в Україні, а також засвоюють поняття *художня картина світу, художній образ світу*.

Завершити вивчення курсу художньої культури 9 класу можна проведенням диспути за темою: «Художня культура: минуле, сучасне, майбутнє», а також таким видом колективної учнівської роботи, як розробка комп'ютерних презентацій з художньої культури.

Найактуальнішим результатом вивчення курсу художньої культури в 9 класі має бути сформоване вміння кожного учня реалізувати засвоєні знання у власній творчій діяльності та виявлення готовності до використання набутих предметних компетенцій у процесі творчої самореалізації. Пропоновані програмою пізнавальні й практичні способи самовираження й розкриття свого ставлення до життя через мистецтво покликані спрямовувати учнів на розвиток універсальних якостей творчої особистості з високими духовними потребами, тобто на формування загальнокультурної компетенції.

За результатами Всеукраїнського конкурсу підручників для 9 класу міністерством рекомендовано до використання у навчально-виховному процесі три підручники з художньої культури. Кожен із підручників структуровано відповідно до навчальної програми за двома загальними розділами, що включають 12 тем.

Різноманітні творчі практичні завдання на закріплення змісту кожної теми пропонує учням підручник автора Л.Климової (вид. «ТОВ «Літера ЛТД»). Вони зосереджені в рубриці «Творча майстерня». Рубрики «Підготуйте повідомлення» спонукають до закріплення навчального матеріалу пошуковим методом. Цікавими є рубрики «Думки визначних майстрів», що містять висловлювання митців про той чи інший вид мистецтва та його жанри, а також «Це цікаво» (додаткова інформація для допитливих).

У підручнику автора Л.Масол (вид. «Генеза») привертає увагу велика кількість прикладів та ілюстрацій, що репрезентують досягнення національної художньої культури. У підручнику, зокрема завдяки рубриці «Пригадайте!» простежується постійний зв'язок із навчальним матеріалом, засвоєним учнями у процесі вивчення образотворчого (1-7 класи) та музичного (1-8 класи) мистецтва. Рубрика «З історії шедевру» зосереджує увагу учнів на творах мистецтва, що визнані найвищими досягненнями національної та світової культури. Поглибленню знань учнів про художню культуру присвячені

рубрики «Для допитливих», «Це цікаво знати» та «Я сам», причому остання спрямована на практичне закріплення матеріалу теми шляхом самостійної пошукової роботи.

У підручнику авторів Н.Назаренко, та ін. (вид. «Оберіг») кожна тема починається рубрикою «Поміркуємо разом», тобто запитаннями, що спонукають до роздумів перед засвоєнням тематичного матеріалу. Таким чином реалізується «метод забігання наперед». В кінці кожної теми крім контрольних запитань і завдань міститься рубрика «Творча майстерня», яку складають практичні завдання на закріплення змістового матеріалу теми. Зміст навчального матеріалу підручника урізноманітнено узагальнюючими схемами й таблицями. В кінці кожного з розділів автори пропонують тести для самооцінки знань з мистецтва.

В інформаційному просторі мережі Інтернет існує велика кількість Web-сайтів, на яких розміщено інформацію, присвячену царині мистецтва. Зокрема, на сторінках сайту <http://www.artsmaidan.kiev.ua> «ArtsMaidan – галерея сучасного українського мистецтва» розміщено твори сучасних українських митців on-line у жанрах живопису, графіки, скульптури, кераміки, портрету і натюрморту, декоративно-прикладного мистецтва. На сайті <http://www.heritage.com.ua> «Українська спадщина» можна знайти матеріали з архітектури (дослідження, реставрація, публіцистика, архітектори) та краєзнавства (заповідники). Сайт <http://www.artofukraine.com> «Art Of Ukraine – сучасне мистецтво українських художників» містить інформацію про сучасних українських художників (біографії, творчість, галерея творів). Цікаві матеріали про історичні архітектурні пам'ятки України (Софійський собор, Андріївську церкву, Золоті Ворота, Кирилівську церкву в Києві, Судацьку фортецю в Криму) розміщено на сайті <http://www.sophia.org.ua> «Софія Київська – національний заповідник». Про пам'ятки архітектури, історії та монументального мистецтва України (їх опис, ретроспективні та сучасні зображення, фотографії, класифікація пам'яток за стилем та статусом) розповідає сайт <http://www.oko.kiev.ua> «ОКО» – архітектура і краєзнавство України. Київську віртуальну художню галерею розміщено на сайті <http://art-gallery.kiev.ua>, де подано інформацію про київські художні музеї та Михайлівський собор, а також розміщено біографії сучасних українських художників, галерею їхніх робіт. Інформацію про музеї та посилання на Web-сторінки кращих музеїв Європи і світу можна знайти на сайті <http://www.kontorakuka.ru/museums/right.htm> Сайти, присвячені музичному мистецтву: <http://spiv.org.ua/> Назва: **Хоровий спів в Україні**. На сайті – інформація про хоровий спів в Україні, видатних хорових композиторів, диригентів, хормейстерів, регентів, хори; новини хорового життя; хорові фотогалереї, аудіогалереї, відео галереї; анонси хорових подій тощо. Сайт <http://folk.org.ua/> Назва: **Українська Автентична Музика**. Присвячений темі збереження унікальної народної музичної спадщини України. Сайт <http://www.classic-music.ru/> містить такі розділи: композитори (біографії і творчі портрети); виконавці (диригенти, співаки, піаністи, скрипалі, віолончелісти та ін.); факти (цікаві та маловідомі факти з життя видатних особистостей); афоризми (висловлювання видатних особистостей); інструменти (енцикло-

педія старовинних і сучасних інструментів); словник музичних термінів; наші проекти (кращі сайти про класичну музику). Сайт <http://kobzari.org.ua/>

Назва: **Національна спілка кобзарів України. Кобзарі сучасності**. Це – офіційний сайт Національної спілки кобзарів України. Тут можна знайти музичні записи, ноти та іншу інформацію про кобзарство. Сайт <http://gomin.uazone.net> Назва: «Гомін» – архів української народної пісенності. В 11-річній школі курси художньої культури та основ естетики вивчаються учнями 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів гуманітарного спрямування за програмами «Художня культура», «Зарубіжна художня культура» (авт. Н.Миропольська, Л.Масол) вид. «Навчальна книга – Богдан», 2004 р., та «Основи естетики» (авт. Л.Левчук, О.Оніщенко) вид. «Початкова школа», 2002 р.

Організація допрофільної підготовки учнів та поглибленого вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу.

Особливістю допрофільної підготовки учнів у галузі шкільної художньо-естетичної освіти є її наскрізність та наступність. Тобто, переважна більшість факультативних курсів та курсів за вибором вивчаються учнями упродовж кількох років і взаємодоповнюють один одного за змістом. Зокрема, підґрунтям допрофільної підготовки учнів основної школи може бути поглиблене вивчення мистецьких дисциплін, що розпочинається в початковій школі. Так, у школах із поглибленим вивченням музики та образотворчого мистецтва відповідно в 1-8 (1-7 класах) рекомендуємо використовувати програми «Музика», 2 години на тиждень (авт. О.Гумінська) та «Образотворче мистецтво», 2 години на тиждень, авт. Н.Ковальчук (обидві – вид. «Торсинг», 2006 р.). Концентричний принцип будови зазначених програм надає можливість повторного та щоразу глибшого опанування їх змісту на різних рівнях навчання. Програми О.Гумінської мають повне навчально-методичне забезпечення: календарно-тематичне планування, музичні хрестоматії та фонохрестоматії з 1 по 8 клас (вид. «Навчальна книга – Богдан», м. Тернопіль).

Поглиблене вивчення мистецьких дисциплін у початковій школі створює передумови для якісної допрофільної підготовки учнів основної школи, що в подальшому дасть їм можливість свідомо обрати профіль навчання. У старшій школі вивчення обраних учнями факультативних курсів та курсів за вибором допомагатиме їм визначитися із вибором майбутньої професії.

Вивчення факультативних курсів та курсів за вибором в основній школі організовується за рахунок годин варіативної складової навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів за умови наявності бажання учнів їх вивчати і створення належних умов для їх опанування.

Реалізації допрофільної підготовки учнів сприятимуть збірники програм факультативних курсів та курсів за вибором для спеціалізованих загальноосвітніх шкіл музичного та художнього профілю, сформовані Міністерством освіти і науки України. Збірники видано видавництвом «Ранок» у 2009 році. Пропоновані в збірниках програми можуть використовуватися не лише в спеціалізованих школах, а й у будь-яких загальноосвітніх навчальних закладах для допрофільної підготовки учнів.

За програмами, наявними в збірниках, учні 9 класу зокрема можуть вивчати такі факультативні курси та курси за вибором, як «Декоративно-ужиткове мистецтво», «Історія образотворчого мистецтва», «Світова художня культура», «Графіка», «Живопис», «Українське народне мистецтво», «Креслення», «Дизайн», «Хореографія», «Гра на бандурі», «Гра на електронних музичних інструментах», «Театр», «Хоровий клас», «Музичні ансамблі».

Збірники укладено із програм, розроблених авторами та авторськими колективами з різних регіонів України, у складі яких вчителі, методисти, науковці, зокрема співробітники Академії педагогічних наук України. В окремих програмах ураховано досвід організації допрофільного та профільного навчання в конкретних загальноосвітніх навчальних закладах, як, наприклад, спеціалізованій школі I-III ступенів №29 м. Сум, СЗШ №50 м. Львова, спеціалізованій школі II-III ст. №58 м. Луганська, СЗШ №26 та СЗШ №19 з поглибленим вивченням іноземних мов м. Донецька та інших.

У зазначених збірниках представлено більш ніж одну програму з деяких курсів за вибором чи факультативів, як, наприклад, з хореографії чи декоративно-ужиткового мистецтва, що передбачає різні авторські підходи щодо навчання та різну тривалість вивчення курсів. Така варіативність надасть учителю можливість обрати програму відповідно до власних поглядів, уподобань та можливостей учнів.

Підвищенню ефективності шкільної художньо-естетичної освіти, зокрема – поглибленої, допрофільної та позакласної сприятиме використання у навчально-виховному процесі нових методичних та навчально-методичних посібників, виданих у різних областях країни. До уваги вчителів мистецьких дисциплін пропонуються: дитячий альбом «Паперовий літачок» (збірка пісень), авт. М.Назарець, вид. Makrus-studio, смт Романів Житомирської обл., 2008 р.; «Сопілка» (методичний посібник для вчителя, перший рік навчання), авт. А.Савчук, О.Суровикіна-Чеман, Київ, 2009 р.; «Мій зошит з музики» 1, 2, 3, 4 класи, авт. М.Яскулко, вид. «Ранок-Веста», Харків, 2008 р.; «Техніка графіки» (методичний посібник), авт. М.Бірюков, м. Луганськ, 2008 р.; навчально-методичний посібник з курсів «Образотворче мистецтво» та «Художня культура», авт. О.Башкардін, Запоріжжя, 2008 р.; «Іграшка, гра, дитина: від обрядової субстанції до сучасних моделей виховання» за ред. О.Найдена, вид. «Стило», Київ, 2007 р.; «Учесь рисувати» (плани-конспекти уроків у 1 класі), авт. Л.Климова, І.Ланіна, вид. «Ранок-Веста», Харків, 2008 р.; «Хореографія» (методичний посібник), авт. А.Тараканова, газета «Позашкільля» (вид. «Шкільний світ»), №1/2009 р.; «Рідні мелодії та ритми. Українське вокально-хорове мистецтво» (відп. за випуск А.Тараканова), вид. «Букрек», 2007 р.; «Методичні рекомендації слухачам курсів підвищення кваліфікації з образотворчого мистецтва» (упор. В.Жукотинська, В.Спіжаква), м. Чернівці, 2009 р.; «Мистецтво в просторі культури» (методичний посібник), упор. А.Романенко, м. Глобине Полтавської обл., 2009 р.; «Матеріали для навчальних занять з художньої культури. 9 клас» (автор-укладач Г.Іванеску), м. Хмельницький, 2008 р.

У нових випусках часопису «Артклас», а також на сайті www.artclass.lviv.ua до уваги учнів та вчителів цікаві й змістовні ілюстровані матеріали з образотворчого мистецтва та художньої культури.

З новими досягненнями в царині культури, мистецтва і мистецької педагогіки можна ознайомитися на сторінках фахового журналу «Мистецтво та освіта». Журнал друкує інформаційні матеріали, методичні рекомендації та розробки, а також нотні додатки, що покликані допомагати в реалізації змісту освітніх галузей «Мистецтво» та «Естетична культура» в шкільному навчально-виховному процесі.

Водночас, відповідно до наказу МОН від 24.12.2007 р. №1166 «Про використання навчально-методичної літератури у загальноосвітніх навчальних закладах», наголошуємо на уважному та відповідальному ставленні вчителів до використання різноманітних видань у навчально-виховному процесі.

Інформація щодо рекомендованої міністерством навчально-методичної літератури з дисциплін художньо-естетичного циклу щороку подається в Переліку програм та навчально-методичного забезпечення в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України».

Музичне мистецтво(1-8 класи), образотворче мистецтво (1-7 класи)

Як і в минулі роки, вивчення музики в 1-4 класах здійснюватиметься за програмами авторів О.Ростовського, Л.Хлебнікової, Р.Марченко або О.Лобової (вид. «Початкова школа», 2006 р.). Причому, тематичний зміст програми О.Ростовського відкриває можливість досягнення цілісності та єдності навчального процесу всього навчального курсу на основі єдиної музично-педагогічної концепції, яку продовжує програма з музичного мистецтва для 5-8 класів 12-річної школи (авт. Б.Фільц та ін.), вид. «Перун», 2005 р.

Образотворче мистецтво в 1-4 класах вивчається за програмою Л.Любарської та Л.Вовк (вид. «Початкова школа», 2006 р.), а в 5-7 класах – за програмою Е.Белкіної та ін. (вид. «Перун», 2005 р.). Зміст програм спрямований на збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів під час сприймання навколишнього світу і практичної діяльності. Віддзеркалення цього світу в художньо-творчій діяльності кожного учня є важливим завданням для вчителя образотворчого мистецтва.

Альтернативою вивченню автономних предметів «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво» може бути інтегрований курс за програмою «Мистецтво» (авт. Л. Масол та ін.) для 1-4 класів (вид. «Початкова школа», 2006 р.) та 5-8 кл. (вид. «Перун», 2005 р.).

Зміст усіх зазначених вище програм реалізовано в електронних навчально-методичних посібниках видавництва «Контур-плюс» (м. Рівне).

Наголошуємо на тому, що *навчальна діяльність учнів з дисциплін художньо-естетичного циклу у початковій та основній школі можуть проводитися у різних формах окрім письмових (запис учнями будь-якої інформації зі слів учителя чи з дошки, контрольних, самостійних робіт, написання рефератів), які спричиняють додаткове недоцільне навантаження учнів. Примусове веден-*

ня учнями зошитів, виконання письмових домашніх завдань є недоцільним і несприятливим для організації творчої мистецької діяльності.

З метою підвищення якості шкільної художньо-естетичної освіти слід уникати таких недоліків у навчально-виховному процесі:

– недотримання вчителем вимог навчальних програм та їх довільне трактування, зокрема на користь власних мистецьких уподобань або фахової спеціалізації (теоретик, хоровий диригент, інструменталіст, вокаліст тощо);

– перенесення вчителем функцій спеціальної мистецької освіти в загальноосвітню школу (зокрема, нав'язування учням спеціальних теоретичних знань, не передбачених шкільними державними стандартами і програмами);

– заміна уроків мистецтва репетиціями чергових шкільних свят;

– проведення вчителем початкових класів замість уроків мистецтва уроків з інших дисциплін, нефахове й методично неграмотне проведення ним уроків мистецтва.

Художньо-естетична освіта завдяки розмаїттю засобів впливу на особистість і потенціальним можливостям посідає особливе місце в системі загальної середньої освіти, впливаючи на процес саморозвитку людської духовності, залучає людину до світових художніх надбань, що позитивно позначається на творчих та інтелектуальних здібностях не лише окремої особистості, а й суспільства в цілому як у певно визначених історичних умовах, так і в умовах його власного самовідтворення.